

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ ОСОБАМИ, ЯКІ НЕ ДОСЯГЛИ ПОВНОЛІТТЯ

Спадкове право становить сукупність правових норм, що надає порядок переходу прав та обов'язків померлої особи (спадкодавця) за правом спадкування до однієї або кількох осіб (спадкоємців). Найдавніший інститут права – спадкування як був і є актуальним. Його дослідження, розвиток та вдосконалення стосується особистих інтересів людини. Цивільний кодекс (далі ЦК) України передбачає те, що спадкування здійснюється двома шляхами: за заповітом і законом. В звичайному житті перевагу надають спадкуванню за заповітом, тому що безпосередньо пов'язане із повноваженнями власника – правом розпорядження. Заповіт, виділяють як особливий вид правочину, який передбачає правові наслідки пов'язані зі смертю заповідача, так і з волею осіб, які названі у ньому спадкоємцями. ЦК України наголошує, що право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю [1; ст. 1234], тобто особа, яка досягла 18 років. На практиці, здійснення цих положень потребує вирішення ряду проблемних питань: чи відповідає ця норма ЦК України вимогам міжнародного права щодо дотримання прав людини, чи не обмежує ЦК України права неповнолітніх осіб стосовно можливості укладення заповіту тощо. Як зазначає законодавець, заповіт має відповідати основним вимогам щодо його дійсності, насамперед: заповідач має бути дієздатним на момент укладання заповіту; зміст заповіту не може суперечити вимогам закону і повинен відображати волю заповідача; заповіт повинен бути у передбаченій законом формі, а його умови мають бути виконаними.

Потрібно зробити порівняльний аналіз трактування спадкового права у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених. І. Жилінкова, дослідник правового режиму майна членів сім'ї в Україні, зазначає, що неповнолітні особи мають право розпоряджатися своїм заробітком, стипендією та іншими доходами, то, відповідно, «передача такого майна за заповітом є одним із способів такого розпорядження» [4; 23]. Підсумовуючи вище сказане, у даному випадку виникає колізія: з одного боку, неповнолітній має право розпоряджатися своїм заробітком, стипендією, а, з іншого – у нього немає можливості розпорядитися зазначеними коштами шляхом складання заповіту. Дивлячись на погляди провідних вчених, на думку яких неповнолітні у віці від 14 до 18 років мають право заповідати свій заробіток, стипендію, авторський гонорар та майно, яке є набуте за

рахунок цих джерел, тому що законодавець надає їм можливість розпоряджатися ними, даний аргумент можна використати, як можливість скласти заповіт малолітнім особам віком до 14 років щодо наданим їм грошових вкладів [6; 155].

Недійсними є заповіти малолітніх, оскільки законодавство передбачає досить жорсткі межі самостійності даної категорії осіб цивільного права. Згідно з вимогами законодавства малолітні не мають права скласти заповіт, навіть якщо на це є згода піклувальника. В інших країнах практикує право на укладення заповіту виникає з досягненням повноліття (18 років). Але окремі штати, наприклад Джорджія, встановили більш ранній вік досягнення здатності до вчинення заповіту – 14 років. Судова практика та закони вимагають, щоб заповідач був «компетентним», тобто розумів, що здійснює, і визнають недійсними заповіти, складені недієздатними, душевнохворими особами, а також вчинені із застосуванням насильства, погрози, обману, помилки тощо [3; 425]. Виключенням становить, те що у англійському законодавстві для моряків – під час плавання та військовослужбовців, які можуть укласти заповіт з 14 років. Військовослужбовці, які перебувають на дійсній службі, а також моряки в умовах далекого плавання мають право укласти усні заповіти в присутності свідків або письмові заповіти без підписання чи посвідчення їх свідками [7; 245].

Слід звернути увагу, що у ЦК України передбачено, що повна дієздатність фізичної особи може виникнути і до досягнення нею 18-ти років: при народженні дитини, при достроковій реєстрації шлюбу на підставі рішення суду; внаслідок укладення трудового договору; при бажанні займатися підприємницькою діяльністю [1; ст. 34-35]. На відміну від України за нормами Французького цивільного кодексу (ст. 967) заповітом визнається будь-який документ, зі змісту якого очевидна воля особи вчинити заповідальне розпорядження. Зокрема, право скласти заповіт має особа, яка досягла повноліття або емансипована неповнолітня особа, котра досягла 16 років. Не емансиповані неповнолітні, що досягли 16 років, можуть скласти заповіт на 1/2 частину майна, яке належить їм на праві власності, і яким вони можуть розпоряджатися тільки по досягненню повноліття. Питання визначати долю майна таких осіб вирішується органами опіки та піклування, а за певних обставин і судом.

Таким чином, заповідальна дієздатність співвідноситься з поняттям повної дієздатності, яку неповнолітні отримали на законних підставах, адже у ЦК України прямо зазначено, що повна цивільна дієздатність, надана фізичній особі, поширюється на усі цивільні права та обов'язки [1; ст. 35]. Для укладення заповіту 14-річним неповнолітнім, який згідно з рішенням суду уклав шлюб і став повністю дієздатним, існуватимуть перешкоди, які несуть практичний характер, оскільки відповідно до п. 2 Положення про паспорт громадянина України, який видається особі по

досягненню нею 16-річного віку.[2] Такий неповнолітній не зможе посвідчити свою особу при виявленні бажання скласти заповіт. У даному випадку мова може йти про складання заповіту громадянином України, який досяг 16-річного віку. Зокрема, у Німеччині основним нормативно-правовим актом, який регулює спадкові правовідносини, є Німецький цивільний кодекс (НЦК), згідно якого заповіт може укласти особа, що досягла 16 років. Недійсним буде заповіт, укладений особою, котра внаслідок душевної хвороби не спроможна зрозуміти та оцінити значення розпоряджень, які в ньому містяться. Неповнолітні особи (від 16 до 18 років) можуть скласти заповіт лише у вигляді усної заяви чи передачі письмової заяви нотаріусу [5; 525].

Підсумувавши вище викладане, можна зробити висновок, що питання спадкування за заповітом неповнолітніх потребує подальшого вдосконалення в сучасних соціально-економічних умовах. В результаті розвитку ринкових відносин, закріплення за фізичними особами права приватної власності на майно, коло суб'єктів, які можуть переходити в порядку спадкового правонаступництва, значно розширюється. В свою чергу потребує удосконалення сучасна нормативна база України щодо спадкових відносин, яка має адаптуватися до законодавства країн Євросоюзу.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон : Постанова ВР України від від 26.06.1992 р. № 2503-XII
3. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. – К.: Видавництво Україна, 1999. – С. 419-428.
4. Жилінкова І.В. Проблеми правового режиму майна членів сім'ї. Автореф. дис. док. юрид. наук. – Харків, 1999. – С. 23.
5. Основные институты гражданского права зарубежных стран: Сравнительно-правовое исследование. – М.: Норма, 2000. – С. 485-570.
6. Цивільне право України: підручник: У 2 кн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2002 року Кн. 2. – 640 с.
7. Цивільне право України: підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. – К.: Істина, 2003. – 761 с.